

Lucija Stepančič

Milan Vincetič: *Zimsko jajce.*

Maribor: Litera, 2013.

Zmešani časi, ki smo jim vsi skupaj na žalost že lep čas priča, bi lahko obrodili več mojstrov in črnega humorja in bizarne domišljije, vendar dosežki te vrste še vedno ostajajo pretežno v domeni Milana Vincetiča. V svoji najnovejši kratkoprozorni zbirki opisuje svet, ki bi ga najbolje označili z izrazom ribarjenje v kalnem. Dogajanje v devetih zgodbah – nekaterih se spominjamo že iz revijalnih objav – je postavljeno na sceno, dodobra natlačeno s spletkami, ki jim ni mogoče priti do dna. To je svet na obrobju, ki v fantastično ukrivljenem in dodobra zadimljenem zrcalu odseva koruptnost, radikalno založenost in turobno zapletenost (sodobnega) sveta. Medtem ko vse naštetu kritično nastrojenim avtorjem po malem jemlje veter iz jader ter njim in njihovim bralcem vsiljuje občutek brezizhodnosti, pa se Vincetičevi pripovedni svetovi prav v tovrstnih močvarah najbujneje razraščajo ter ob tem veselo razkazujejo nesramno vitalnost, ki ji kar ni in ni videti konca, kljub temu da je za posameznike pogubna. Izzivalno ogabna je že scenografija, ki se kar očitno naslaja nad lastno brezperspektivnostjo in jo skorajda v celoti ponazarja razpadajoče vaško župnišče. “Še najbolj je spominjalo na opustele pisarne proslulega kmetijskega kombinata, pa tudi vlaga in soliter, ki se je nabiral na severni strani, sta že zdavnaj pobrala omet.” Vsaj slutnjo bližnjega propada nakazujejo tudi gosposka domovanja: “Vleklo je po postanem, noč je bila prekratka, da bi se dodobra prezračilo, tu in tam je zaškripal parket ali se dvignil oblaček izpod preproge s stilizirano ovijalko. Sicer pa ena sama negibnost.” Kot na pokopališču, ki ga seveda prav tako kmalu ugledamo. “Tu in tam je za živo mejo čivknil nočni ptič, luna je mehko zlatila nagrobnike, ki so delovali kot pročelja mest, ki jih ni več na zemljevidu, nedaleč v gozdu je vsake toliko zahropel srnjak ali mladi jelen, drugače pa tišina, da bi jo lahko rezal. In zadnje čase tako nadležna megla, da bi lahko nanjo obesil sekuro.”

Zahojenost prizorišča pa je le na videz neobetavna in kmalu jo več kot poživi bombastičnost rekvizitov, dogajanje se namreč v hipu zvrtniči okrog več kot slikovitih predmetov ugank. Tu najdemo premični oltar novodobne izdelave, ki ga župnik tovari v prtljažniku svojega pokašljujočega avtomobila, tu je preproga, v katero je zavito truplo, tu je zlovešči morski konjiček, ki se pojavlja kot grožnja, pa ura, zaustavljena v trenutku smrti, slaboumna pesmica v vlogi računalniškega virusa, črno-beli televizor, ki se ga na noben način, niti za ceno spolne zlorabe serviserja, ne da spremeniti v barvnega. Zimsko jajce, po katerem se imenuje zbirka, med živopisno navlako predstavlja edino vredno stvar: gre za Fabergéjevo slovito zlatarsko umetnino, vendar se njen pomen v zarotniškem vzdušju Vincetičeve proze popolnoma spremeni: še vedno sicer predstavlja zablodelo dragotino iz belega sveta, vendar se hkrati navzame vrste dvomljivih pomenov.

Če na površju prevladuje živopisna komika, pa dogajanje iz fundamenta usmerja globoka in neusmiljena fatalnost. Tako kot v najbolj žanrskem pisanju se tudi tukaj dogajanje vrti okoli žensk. In kako se tudi ne bi; dame so namreč, v nasprotju z možakarji, pripravljene na vse, vse po vrsti so zapeljivke, in to kar najbolj nenasitne. Ne več prav mlade, to je res, pa tudi sicer vse prepolne napak in čudaštev, če drugega ne, vzbujajo začudenje že njihovi poklici: mesarka, paznica v zaporu, raziskovalka vran. Magična moč teh oseb je z običajnimi merili lepote in uspešnosti ter z medijsko podprtimi kriteriji nedoumljiva. Gre za ženske, ki jih je življenje potisnilo v kot, če se niso v kotu že rodile, njihova skrivnostna energija pa se napaja prav v lastni brezizhodnosti. Kot take postavljajo na laž vse novodobne predstave o ženski, ki mora najprej zadostiti najrazličnejšim predstavam o popolnosti, a se niti za to ne zmenijo: one same dobro vedo, kaj hočejo, in se ne ozirajo na nikogar. Vincetič je vsako izoblikoval drugače in z veliko pozornostjo, skupno pa jim je, da utelešajo tako veselo vdovo iz sveta operet kot črno vdovo s področja zoologije. Kadar po naključju za trenutek utihnejo, njihovo retoriko nadaljujejo več kot pomenljivi nesvetniški atributi: erotično perilo, prosojni negližeji, visoke pete, strateško zmuzljive jutranje halje. Erotizem, ki puhti iz vsakega stavka posebej, je seveda kar najbolj pogubne vrste, in tega niti ne skriva, precej nesramno to celo poudarja, vendar se mu kljub temu očitno ni mogoče upreti. V tem, milo rečeno, nezdravem okolju se cela vrsta likov na svoj način počuti odlično, vsaj gibljejo se nadvse suvereno in so v narobe svetu kot doma. Tako pijančki, ki jim je kaos pisan na kožo, kot zapornik, ki ugotavlja, da v bistvu ni razlike med zaporom in tako imenovano normalno službo, globoko propadli odnosi pa pravzaprav izpolnjujejo njihova pričakovanja.

Zapleti so skrivnostni, nedoumljivi, podobni sestopu v tujo sfero, če že ne kar nenadnemu potegu v živi pesek – zato pa so razpleti nenadni, odsekani, bralec se presenečen zave, da se je med tem, ko se je sam potikal po zagonetno propadlih prizoriščih Vincetičeve *terre incognite*, vse odločilo nekje v ozadju. Po navadi se zadeva bolj preseka kot razreši, namesto detektiva, ki bi v nekaj sijajnih potezah razložil prej nerazložljivo, dogajanje nasilno zaključijo eksplozije, prometne nesreče, policijske racije in celo vojna. Zdrava pamet tu ne more ničesar in dobri nameni še manj: usoda jehovca, ki ga brez razloga pokonča frustrirani bokсар, je simptomatična; tako župnik, ki se ganljivo trudi, da bi zakramente z avtom dostavil do zadnje raztrgane bajte, kot vseh vrst detektivov, ki se zaman trudijo okoli dobesedno in metaforično zakopanih skrivnosti, so obsojeni na vegetiranje v nedoumljivem, v to luzersko družčino pa sodi še venček ljubosumnežev, ki enako brezupno kljubujejo usodi. Policija je tu učinkovita le v velikih formacijah, prav tako vojska, ena kot druga nastopita šele na koncu, s posredovanjem višje sile in brez vsakega uvida v dogajanje: njuno delovanje je izrazito površinsko in bolj kot ne zgolj ilustrira vprašljivost navideznega vpliva civiliziranosti, ki je ob pogledu na njune pripadnike videti še bolj odtujena kot sicer.

Na ta način se avtor seveda na celi črti odpove privilegijem vsevednega pripovedovalca. Še več: žabja perspektiva mu več kot ustreza, saj daje vtis, da jo s svojimi junaki skupaj maha skozi zgodbe, čeprav se kot pripovedovalec v prvi osebi ednine pojavi le enkrat in še takrat pošlje na sprehod svoj otroški jaz (seveda prepoln otroških fint). Brueghlovsko ubranim osebam kakršno koli razsojanje niti ne pristoji, na način beraške opere sredi vsesplošne mizerije ponujajo razkošne prizore, in to je tudi dovolj. Še manj ima v tem pripovednem svetu, čeprav se srečujemo z zločini ali vsaj s sumljivimi posli, opraviti logika, tako vseprisotna v žanru kriminalk. Kaotična pota teh izgubljenecv drži skupaj le avtorjev pritajeni smeh. Ki pa je karseda daleč od cinizma in jedkega posmehovanja. Veliko bolj spominja na karnevalski smeh, na rabelaisovsko velikodušnost, ki ji nič človeškega ni tuje. V tem sprevedu se najde mesto za vsako nimfomanko, naj bo še tako zblojena, za vsakega pijanca, za vsakega arestanta, medtem ko so njihove zgodbe zamrmrane v brk oziroma stisnjene skozi zobe.

In končno: v Vincetičevem na videz kaotičnem svetu se protagonisti gibljejo po nevidnih silnicah, njihovo gibanje, pa naj gre za potuhnjeno tiholazenje ali pijansko rogoviljenje, je tako polno skritih namer, da presega veristični opis, prej spominja na svojevrstno koreografijo. Skozi njihove kretnje se oblikuje dogajanje, ki ga najbolje podajajo karseda presenetljivi glagoli in neologizmi, na primer “odbedrati”, “zanosljati”, “zaščebetati”,

“črkniti”. V tragikomični mešanici ekspresivnega in burlesknega se otepajo kot v zlovešči prajuhi, ki veselo brbota in bo večno brbotala, medtem ko se za posameznikom briše sled in se bralec veselo zgrožen vedno znova čudi globoko propadlemu svetu, ki pa premore lastno živost, lastna pravila igre in morda celo lastne fizikalne zakone.